

ДВНЗ
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»

Препринт серії № UABS DP/2015/002

Душко М.О.
студент групи МП-32

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО
СУДОЧИНСТВА ТА СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО
ДОКУМЕНТООБИГУ В СУДАХ УКРАЇНИ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Постановка проблеми. Правосуддя та судова реформа в Україні - одні з ключових питань сьогодення, вирішення яких має важливе соціальне, політичне та правове значення. Реформування судової системи триває. Однак, суттєвих результатів та змін процес вітчизняного судочинства не зазнав, при чому варто акцентувати увагу на тому, що реформування відбувалось на підставі численних законодавчих ініціатив та організаційно-адміністративних заходів, що мали і мають, як правило, формальний та рекламний характер.

Україна, як держава, що приєдналась до Конвенції про міжнародний доступ до правосуддя та Європейської конвенції з прав людини і основоположних свобод, ст. 6 якої закріплено принцип доступності правосуддя, взяла на себе зобов'язання створювати необхідні умови для реалізації цього принципу.

Вбачається, що оптимізація судової влади повинна здійснюватися за рахунок реалізації та гарантування доступності до правосуддя.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій пропонує застосування інформаційних технологій, що дозволяє автоматизувати певні судові процедури та спростити інформування зацікавлених осіб через Інтернет, засоби мобільного зв'язку тощо. Необхідність застосування інформаційних технологій в юридичному секторі держав-членів Ради Європи викладені в Рекомендації Rec (2001) 2 щодо побудови та перебудови судових систем та правової інформації в економічний спосіб та Рекомендації Rec (2001) 3 щодо громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій, ухвалених Комітетом Міністрів Ради Європи 28 лютого 2001 року.

Актуальність вивчення теоретичних на практичних аспектів правового забезпечення розвитку електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України полягає у наступному:

Незважаючи на очевидні переваги впровадження електронного правосуддя для забезпечення реалізації принципу доступності до правосуддя на даний час потенціал електронного правосуддя в Україні реалізовано не повністю, що пов'язано з низкою проблем його запровадження, однією з яких є недосконале правове регулювання.

Необхідним є також гармонізація національного законодавства з міжнародними стандартами у сфері судоустрою.

Вивчення становлення електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах, проведення ґрунтовного порівняльно-правового дослідження дозволить успішно визначити основні проблеми правового забезпечення електронне правосуддя в Україні та дасть змогу розробити напрямки удосконалення правового регулювання електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України.

Ступінь розробленості теми. Питанню електронного судочинства ще недостатньо приділяють уваги вітчизняні правники. Окремі його аспекти досліджуються в працях І. Гавриленка, Р. Нікітіна, С. Пограничного, М. Бондаренко, О. Головченко та ін. В окремих працях проводиться дослідження міжнародно-правового регулювання електронного документообігу: Р. Еннан, Н. Дутов, В. Агеев.

Метою даної роботи є дослідження електронного судочинства та системи електронного документообігу у суді, проведення порівняльно-правового аналізу електронного судочинства та системи електронного документообігу у суді у національних правових системах зарубіжних країн та розроблення напрямів удосконалення електронного судочинства та системи електронного документообігу у судах України.

Відповідно до мети дослідження були поставлені наступні **завдання**:

- визначити поняття електронного документа, його сутність та ознаки;
- дослідити поняття та сутність електронного судочинства;
- охарактеризувати теоретичні засади функціонування системи електронного документообігу у суді;
- проаналізувати запровадження електронного документообігу в зарубіжних країнах;
- виокремити проблеми правового забезпечення електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України;
- розробити ефективні напрями удосконалення правового забезпечення електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України.

Об'єктом дослідження дипломної (магістерської) роботи є суспільні відносини, що виникають між учасниками правовідносин електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України.

Предметом дослідження є особливості правових засад забезпечення розвитку електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України.

Методи дослідження. При написання дипломної (магістерської) роботи було використано такі загальнонаукові методи: діалектичний, формально-логічний, історичний.

Діалектичний метод дозволяє, перш за все, зрозуміти місце електронного правосуддя в систему електронного урядування, а також судити про ступінь прогресу чи регресу її існуючого правового забезпечення електронного судочинства та системи електронного документообігу у судах України.

З використанням формально-логічного методу було визначено окремі поняття, розтлумачено положення норм права. Історичний метод використовувався для окреслення історія створення та запровадження електронного документообігу в зарубіжній та українській практиці.

Також були використані спеціальні методи наукових досліджень (порівняльно-правовий та формально-юридичний). Формально-юридичний

метод застосовувався при аналізі положень нормативно-правових актів країн континентального та англо-американського права, актів українського законодавства, міжнародних договорів. Порівняльно-правовий (компаративний) метод дозволяє виявити загальні тенденції та закономірності розвитку законодавства різних країн. Вивчений досвід інших держав одночасно з урахуванням індивідуальних особливостей нашої країни може дозволити вирішити існуючі проблеми та окреслити шляхи удосконалення правового забезпечення електронного судочинства та системи електронного документообігу у судах України.

Апробація результатів дипломної (магістерської) роботи. За результатом дослідження було здійснено публікацію:

Душко М. О. Проблеми функціонування системи електронного документообігу у судах / М. О. Душко // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи НБУ : Серія : «Юридичні науки» : збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих вчених. – № 2 (7). – Суми : УАБС НБУ, 2013. – с. 60-63.

Обсяг і структура дипломної (магістерської) роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 85 сторінок, список використаних джерел міститься на 9 сторінках (91 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, ступінь її розробки, визначається мета і завдання роботи, її об'єкт та предмет, надано характеристику методологічних основ та теоретичної бази дослідження, наводяться відомості про публікацію результатів роботи, структуру і обсяг роботи.

Перший розділ «Загальнотеоретичні засади електронного судочинства та електронного документообігу» складається з трьох підрозділів, у яких розкривається основні теоретичні підходи до розуміння електронного судочинства та електронного документообігу.

У *першому підрозділі 1.1. «Поняття та ознаки електронного документа»* класифікуються підходи до розуміння поняття електронний документ наступним чином: 1) інформація, зафіксована на електронних носіях, яка містить реквізити, що дають змогу її ідентифікувати; 2) документ, утворений певними та компетентними установами, підприємствами, організаціями, посадовими особами, а також громадянами, зміст якого становлять юридично значимі відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі й навколишньому природному середовищі, що зафіксовані на електронному носії (магнітний диск, лазерний диск тощо), який використовується для запису та зберігання інформації за допомогою електронно-обчислювальної техніки;

3) набір записаних даних у вигляді, що читається комп'ютером, для яких: існує визнана учасниками електронного документообігу або затверджена компетентними органами процедура, яка допомагає однозначно перетворити ці дані на документ традиційного режиму; визнання зазначеної процедури учасниками системи електронного документообігу шляхом традиційного (письмового) документа, або така процедура, санкціонована уповноваженим державним органом. Надано визначення «електронного документа» як документа, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, наявність яких підтверджує його цілісність.

У другому підрозділі 1.2. «Електронне судочинство: поняття та принципи функціонування» охарактеризовано стан впровадження інформаційних технологій в роботі суду. Надано визначення електронного судочинства як одного з елементів електронного урядування, що є способом організації судової влади за допомогою інформаційних мереж, що забезпечує функціонування суду в режимі реального часу та робить звернення до суду максимально простим і доступним для громадян, юридичних осіб, неурядових організацій.

Встановлено, що інформатизація в судовій системі спрямована на оптимізацію системи судочинства за рахунок покращення адміністрування та спрощення робочих процесів; заощадження державних коштів та робочого часу; покращення взаємодії судової влади і громадян; забезпечення доступу населення до судової інформації, що сприяє прозорості судового процесу.

У третьому підрозділі 1.3. «Система електронного документообігу у суді» встановлено, що документообіг варто розуміти як сукупність взаємопов'язаних процедур, які забезпечують рух документів в установі з моменту їх створення чи надходження й до завершення виконання чи відправки. З'ясовано, що основними завданнями електронного документообігу у суді є такі: 1) об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями з додержанням принципів черговості, рівної кількості справ для кожного судді, вірогідності, з урахуванням завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також вимог процесуального закону; 2) надання фізичним та юридичним особам інформації про стан розгляду справ, в яких вони є учасниками процесу; 3) централізоване зберігання текстів судових рішень та інших процесуальних документів; 4) підготовка статистичних даних; 5) видача судових рішень та виконавчих документів на підставі наявних в автоматизованій системі даних; 6) передача справ до електронного архіву.

Другий розділ «Правові засади електронного судочинства та електронного документообігу» складається з двох підрозділів та присвячений порівняльно-правовому дослідженню правового регулювання електронного судочинства у зарубіжних країнах та в національному праві.

У першому підрозділі 2.1. «Електронних документообіг: зарубіжний досвід правового забезпечення» виділено країни, в яких подача документів

до суду здійснюється в обов'язковому порядку в електронній формі і застосовується при розгляді всіх цивільних справ (Сінгапур); країни, де електронна форма подачі документів до суду застосовується у всіх судах, але на добровільній основі (Ізраїль, федеральні суди США, Австралія), а також країни, в яких подача документів в електронній формі можлива в деяких судах (Англія, Канада, Німеччина). Встановлено, що незважаючи на процесуальні особливості в країнах різних правових систем, всі судові системи стикаються з типовими проблемами: - вимогою забезпечити достовірність поданих до суду в електронній формі документів і попередити можливі зловживання з боку недобросовісних осіб при зверненні до суду в електронній формі; - необхідністю забезпечити конфіденційність персональних даних учасників процесу в умовах вільного доступу до матеріалів судових справ; - вимогою забезпечити доступність системи цивільного правосуддя і можливість отримувати правову допомогу у цивільних справах особам, які не мають юридичної освіти і не мають коштів для оплати послуг кваліфікованого представника; - необхідністю подолання "технологічної, електронної нерівності" між громадянами, які належать до різних верств населення і мають різний рівень грамотності.

В другому підрозділі 2.2. «Електронне судочинство та система електронного документообігу у суді: проблеми правового забезпечення» виявлено проблеми правового забезпечення електронного судочинства та системи електронного документообігу у суді. Так, вже на етапі підготовки та подання позовної заяви в особи може виникнути перша перепона на шляху звернення до суду. Незважаючи на те, що чинний ЦПК України не визначає способів подання заяви до суду, особи традиційно подають позовну заяву через канцелярію або шляхом поштового відправлення. Проте, п. 2.1. Інструкції з діловодства в місцевому загальному суді передбачає обов'язок прийняття та реєстрації усієї кореспонденції, у тому числі документів, надісланих електронною поштою, факсимільним зв'язком, а також телеграм. Практично спосіб подання позовної заяви електронною поштою викликає лише додаткові труднощі. Згідно Наказу Державної судової адміністрації України від 31 травня 2013 р. № 72 про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу в усіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції громадяни України мають можливість отримувати процесуальні документи в електронному вигляді паралельно з документами у паперовому вигляді. Для отримання процесуальних документів в електронному вигляді особі потрібно зареєструватися в системі обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу (завести поштову скриньку електронного суду), та подати до суду заявку про отримання процесуальних документів в електронному вигляді. Також, на сайті суду учасник процесу відтепер зможе подивитися, на якому етапі перебуває розгляд справи. Особа також може заповнити спеціальну форму-заявку і підписатися на SMS-розсилку і

тоді на відповідний номер телефону надходитиме повідомлення – судова повістка. Акцентовано увагу на тому, що на даному етапі проект передбачає паралельне заповнення паперових та електронних документів.

У третьому розділі «Напрями вдосконалення правового забезпечення електронного судочинства та електронного документообігу в судах України» пропонується задля оптимізації роботи суду та врегулювання питань функціонування електронної системи документообігу, які не були врегульовані на рівні Положення про автоматизовану систему документообігу створення єдиних методичних рекомендацій, уніфікація підходів до адміністративних повноважень працівників апарату суду, які будуть міститися в Інструкції з діловодства в судах України. Виявляється за потрібне доповнити положення п. 3 ч. 1 ст. 358 Цивільного процесуального кодексу України, п. 3 ч. 1 ст. 111-19 Господарського процесуального кодексу України та п. 3 ч. 1 ст. 239-1 Кодексу адміністративного судочинства України реченням «до заяви про перегляд судових рішень, яка подається до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ додаються копії судових рішень або їх роздрукування рішення з офіційного сайту Єдиного державного реєстру судових рішень, про перегляд яких подано заяву та копії різних за змістом судових рішень, в яких має місце неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах».

Прогалину щодо відсутності правового регулювання організації судового засідання в режимі відеоконференції запропоновано заповнити шляхом розроблення відповідних методичних рекомендацій спрямованих на забезпечення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, в яких повинен міститися порядок її проведення, завдання та обов'язки відповідальних осіб під час визначення дати та часу здійснення дистанційного судового провадження, спосіб та порядок розсилки повідомлень про проведення дистанційного судового провадження

У висновках підведено загальні підсумки дослідження, сформульовано основні положення щодо правового забезпечення розвитку електронного судочинства та електронного документообігу у судах України, вказано відповідні напрями удосконалення.

ВИСНОВКИ

Проведене в межах магістерської роботи дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. На основі проведеного аналізу, надано визначення «електронного документа» як документа, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа,

наявність яких підтверджує його цілісність. У зв'язку з чим пропонується внести зміни до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», та викласти її в наступній редакції: «Електронний документ - документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, наявність яких підтверджує його цілісність».

2. Пропонується доповнити ч. 2 ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» переліком обов'язкових реквізитів електронних документів, які є загальними для всіх документів: позначка часу та позначки про зміни доповнення.

3. Електронне судочинство, як один з елементів електронного урядування, є способом організації судової влади за допомогою інформаційних мереж, що забезпечує функціонування суду в режимі реального часу та робить звернення до суду максимально простим і доступним для громадян, юридичних осіб, неурядових організацій.

4. Інформатизації в судовій системі спрямована на оптимізацію системи судочинства за рахунок покращення адміністрування та спрощення робочих процесів; заощадження державних коштів та робочого часу; покращення взаємодії судової влади і громадян; забезпечення доступу населення до судової інформації, що сприяє прозорості судового процесу та ін.

5. Функціонування автоматизованого документообігу у суді супроводжує й забезпечує зовнішню діяльність суду щодо відправлення незалежного та неупередженого правосуддя за принципом верховенства, а саме: об'єктивний та неупереджений розподіл справ між суддями з додержанням принципів черговості, рівної кількості справ для кожного судді, вірогідності, з урахуванням завантаженості кожного судді, спеціалізації, а також вимог процесуального закону; надання фізичним та юридичним особам інформації про стан розгляду справ, в яких вони є учасниками процесу; централізоване зберігання текстів судових рішень та інших процесуальних документів; підготовка статистичних даних; видача судових рішень та виконавчих документів на підставі наявних в автоматизованій системі даних; передача справ до електронного архіву.

6. Незважаючи на процесуальні особливості різних країн типовими проблемами є: вимога забезпечення достовірності поданих до суду в електронній формі документів і попередження можливих зловживань з боку недобросовісних осіб при зверненні до суду в електронній формі; необхідність забезпечити конфіденційність персональних даних учасників процесу в умовах вільного доступу до матеріалів судових справ; вимога забезпечення доступності системи цивільного правосуддя і можливість отримувати правову допомогу у цивільних справах особам, які не мають юридичної освіти і не мають коштів для оплати послуг кваліфікованого представника; необхідність подолання "технологічної, електронної нерівності" між громадянами, які належать до різних верств населення і мають різний рівень грамотності.

7. Перешкодами реалізації електронного судочинства та впровадження системи електронного документообігу є: 1) економічна, соціальна, культурна нерівність, і як наслідок інформаційна нерівність; 2) відсутність стратегії планування судової гілки влади; 3) значна фінансова вартість зазначеного проекту; 4) зростання ризиків поширення інформаційної злочинності. Вищевказані ризики негативно впливають на повноцінне запровадження електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України.

8. Задля оптимізації роботи суду та врегулювання питань функціонування електронної системи документообігу, які не були врегульовані на рівні Положення про автоматизовану систему документообігу пропонується створення єдиних методичних рекомендацій, уніфікація підходів до адміністративних повноважень працівників апарату суду, які будуть міститися в Інструкції з діловодства в судах України.

9. Виявляється за потрібне доповнити положення п. 3 ч. 1 ст. 358 Цивільного процесуального кодексу України, п. 3 ч. 1 ст. 111-19 Господарського процесуального кодексу України та п. 3 ч. 1 ст. 239-1 Кодексу адміністративного судочинства України реченням «до заяви про перегляд судових рішень, яка подається до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ додаються копії судових рішень або їх роздрукування рішення з офіційного сайту Єдиного державного реєстру судових рішень, про перегляд яких подано заяву та копії різних за змістом судових рішень, в яких має місце неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах».

10. Прогалину щодо відсутності правового регулювання організації судового засідання в режимі відеоконференції пропонується заповнити шляхом розроблення відповідних методичних рекомендацій спрямованих на забезпечення проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції, в яких повинен міститися порядок її проведення, завдання та обов'язки відповідальних осіб під час визначення дати та часу здійснення дистанційного судового провадження, спосіб та порядок розсилки повідомлень про проведення дистанційного судового провадження.

11. Створення матеріальних основи та забезпечення нормативного регулювання, розроблення відповідних методичних рекомендацій та проведення навчання персоналу сприятиме реалізації доступності правосуддя в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ:

Душко М. О. Проблеми функціонування системи електронного документообігу у судах / М. О. Душко // Молодіжний науковий вісник Української академії банківської справи НБУ : Серія : «Юридичні науки» : збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих вчених. – № 2 (7). – Суми : УАБС НБУ, 2013. – с. 60-63.

Анотація

Душко М. О. «Правове забезпечення розвитку електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України»

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», м. Суми, 2015 рік.

У роботі досліджено правове забезпечення розвитку електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України. Запропоновано визначення поняття електронне судочинство. Здійснено порівняльно-правовий аналіз правового регулювання електронного судочинства та електронного документообігу в зарубіжних країнах. Виявлено проблеми правового забезпечення електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України. На основі проведеного дослідження запропоновано напрями удосконалення правового забезпечення електронного судочинства та системи електронного документообігу в судах України.

Ключові слова: електронне судочинство (правосуддя), система електронного документообігу у суді, удосконалення правового забезпечення.

Аннотация

Душко Н. А. «Правовое обеспечение развития электронного судопроизводства и системы электронного документооборота в судах Украины»

Государственное высшее учебное заведение «Украинская академия банковского дела Национального банка Украины», г. Сумы, 2015 год.

В работе исследовано правовое обеспечение развития электронного судопроизводства и системы электронного документооборота в судах Украины. Предложено определение понятия электронное

судопроизводство. Осуществлен сравнительно-правовой анализ правового регулирования электронного судопроизводства и электронного документооборота в зарубежных странах. Выявлены проблемы правового обеспечения электронного судопроизводства и системы электронного документооборота в судах Украины. На основе проведенного исследования предложены направления совершенствования правового обеспечения электронного судопроизводства и системы электронного документооборота в судах Украины.

Ключевые слова: электронное судопроизводство, система электронного документооборота в судах, совершенствования правового регулирования.

Summary

Busko M. O. «Legal provision of e-justice and electronic document management system in the courts of Ukraine»

State Higher Educational Institution «Ukrainian Academy of Banking of the National bank of Ukraine», Sumy, 2015.

In this work was explored the legal security of electronic proceedings and electronic document management system in the courts of Ukraine. Here was defined a definition of electronic document, was implemented comparative legal analysis of legal regulation of e-justice and electronic documents in foreign countries. In this work was detected the problems of legal provision of e-justice system and electronic documents in courts of Ukraine. Based on the research directions was proposed improvement of the legal provision of e-justice system and electronic documents in courts of Ukraine.

Keywords: electronic justice, system of electronic documents in court, improvement of legal regulation.